

NÉMETH ERIKA

A társasági jog történeti áttekintése, a vezető tisztségviselő felelősségének a szabályozása a szocialista államberendezkedéstől a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvényig

ABSTRACT

In the study, I attempt a brief historical overview of our corporate law, presenting the rules of executive officer liability from the socialist state structure to Company Law Act 1988/VI. In addition to the presentation of socialist economic management systems, the study includes a brief overview of the socialist legal order, the codification of the old Civil Code, and a review of the legal institution of economic fines that are specific to the socialist legal system alone, serving the specific needs of the time.

It also involved forcing the expected behavior. The period of regime change and its corporate law dimension were mostly marked by spontaneous and active privatization. During this period, the view of a universal collectivity based on the existence of state corporations ceased, spontaneous privatization was based on a conscious corporate decision, where the company's managers themselves chose their privatization partners, the method and conditions of privatization, based on their own interests and sometimes the interests of the company.

The right to form business associations was regulated by the First Companies Act of 1988. The legislative objective of the act was primarily to promote a more efficient use of social property, and in particular state property, and to remove obstacles to cooperation between business organizations and citizens. In the study, I also analyze the principles of law developed by judicial practice with the judgments handed down under the first Companies Act, the courts have attempted to pierce the seemingly impenetrable fabric of the corporate veil, and the chief executive officer, who violates the level of due diligence attached to the person holding the position in question has been held liable in a number of cases, applying the rules of the Company Act and the Civil Code.

Keywords: liability of executive officers ■ system of corporate governance ■ compensation ■ privatization ■ economic fines ■ history of company law

I. A SZOCIALISTA KÖZPONTI TERVUTASÍTÁSOS GAZDASÁGIRÁNYÍTÁS RENDSZERE

Magyarország a II. világháborút követően – szakítva a korábbi demokratikus államberendezkedéssel és társasági jogi hagyományainkkal is – az úgynevezett szocialista központi tervutasításos gazdaságirányítás rendszerében működött, amelynek alapját a teljes körű államosítással és kolhoz típusú szövetkezetekkel kialakított társadalmi tulajdon alkotta.

A szocialista társadalmi fejlődés során a társasági jog szempontjából két alapvető szakaszt kell megkülönböztetnünk. E két szakasz kifejezetten a gazdaságirányítási rendszerben megnyilvánuló különbségek alapján határozható el egymástól.

Az úgynevezett tervutasításos rendszerben a direkt irányítási formák fölöslegessé és irreálissá tették a vállalatok szerződéses társulásait, hiszen a gazdaság közvetlen államigazgatási irányítása folytán az eszközök koncentrációja és centralizációja megoldható volt közhatalmi módon történő tömörítéssel. A tervlebotás következtében az egyes vállalatok a rájuk megszabott tervszámok alapján voltak kötelesek feladataikat teljesíteni, s ebbe a körbe a társulások már nem fértek bele. Emellett állandóan jelen volt a társadalmi tudatban egy félelem a burzsoá rendszer újratermelődésétől a társaságok útján.^[1] Az 1947. évi XV. törvény megalkotásával a szövetkezetek a társasági jog keretei közül kikerültek, szakítva ezzel a rendszerváltást megelőző társasági jogi hagyományokkal. Mind az 1875. évi Kereskedelmi törvény szövetkezeti címe, mind az úgynevezett speciális szövetkezeti szabályok, mind pedig a szövetkezeteket szabályozó 1947. évi szövetkezeti törvény, a szövetkezeteknek jogi természetet adva, a szövetkezeti jog alapvető szabályait a nyugat-európai szövetkezeti jogban ismert intézményi formákban fogalmazta meg.^[2]

A gazdaság irányítás direkt rendszerében is volt néhány társasági forma, de leginkább formálisan működhetek. Továbbra is működött néhány részvénytársaság és korlátolt felelősségű társaság, külkereskedelmi okokból kifolyólag. A közkereseti társaságok szabályait az 1957. évi 17. tvr. és az 1958. évi 19. tvr. szabályozta, mely a magánkereskedelem és kisipar tekintetében engedte a társaságok alapítását, azonban a kisiparban kettő, a magánkereskedelemben három főre korlátozta a tagok számát.^[3]

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény – továbbiakban: régi Ptk. – megalkotásának terve a szocialista jogrendszer kialakításának időszakában, az 1950-es évek elején került napirendre. A Minisztertanács 1953. decemberében, az 514/15/1953. MT határozatával kormánybizottságot állított fel a Polgári Törvénykönyv tervezetének előkészítésére.^[4] A törvényjavaslat kifejezett célkitűzése volt, hogy a szabályozás ne legyen túlságosan részletes,

[1] Kun, 1988, 39.

[2] Süveges, 2001, 3-4.

[3] Kun, 1988, 40.

[4] Fazekas, 2014, 15-20.

kazuisztikus, egyben megfeleljen a szocialista állam jogpolitikai, gazdasági és társadalompolitikai törekvéseinek, kifejezésre juttassa a szocialista erkölcs és együttélés követelményeit, és széles körben adjon lehetőséget a bíróságnak a jogszabály értelmezésére.^[5] Eörsi Gyulát idézve: "a Ptk nem rovargyűjtemény, amelyben gombostűre kell szúrni, és meg kell határozni lehetőleg az összes rovarfaját, különösen a csodabogarakat".

A régi Ptk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) 1960. május 1-jén léptette hatályba, ezzel egyidejűleg a Ptké. 5. §-a megtiltotta a Ptk. hatálybalépése előtti bírói gyakorlatban kialakult jogelvek használatát a Ptk. rendelkezéseinek értelmezésére, továbbá a Ptk. hatálybalépésével hatályát veszítette a Ptk. által szabályozott területen a Legfelsőbb Bíróság által hozott valamennyi polgári jogi tartalmú, kötelező erejű iránymutató döntés.^[6]

A régi Ptk. tervezetének készítésekor felmerült kérdésként, hogy a szocialista polgári jog a társaságok jogintézményével foglalkozzon-e, szakítva ezzel a korábbi társasági jogi hagyományainkkal, ugyanis a szocialista jogrendszert megelőzően a magánjogi szabályozás mellett a kereskedelmi és társasági jogot külön törvénykönyvek szabályozták, a kor nemzetközi szabályozásával összhangban. Ezzel párhuzamosan a régi Ptk.-ban került új jogintézményként szabályozásra a polgári jogi társaság.^[7] A régi Ptk. a polgári jogi társaság fogalmát a gazdasági vállalkozásra és a forgalomban részvétellel irányuló, közös vagyont létrehozó intézményként fogalmazta meg. A polgári jogi társaság nem volt jogi személy, tagjai személyes közreműködésre voltak kötelesek. A jogi személyek egyes formái között került elhelyezésre a szövetkezet, mellyel a törvény a szövetkezeteknek a társaságoktól elkülönülését és sui generis formaként létrejöttét igazolta. A régi Ptk. hatályba lépésével a betéti társaságok és csendes társaságok alapításának az elvi lehetősége is megszűnt.^[8]

Ugyanakkor a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról szóló 1930. évi V. törvénycikk hatályban volt, néhány külkereskedelmi társaság korlátolt felelősségű formában továbbra is működhetett, leginkább formálisan, a külkereskedelmi ügyletek speciális követelményeit kielégítendő. A törvénycikk a korlátolt felelősségű társaságot kereskedelmi társaságként deklarálta (1875: évi XXXVII. tc. 4. § 1. bekezdése), amely előre meghatározott törzsbetétekből álló törzstőkével alakult, és amelynél a tag felelőssége a társasággal szemben törzsbetéteinek szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított esetleges egyéb vagyoni hozzájárulásokra terjedt ki, a társaság kötelezettségeiért a tag egyébként nem felelt.

A szocialista gazdaság irányításrendszere a termelőeszközök magántulajdonát, a profitszerzést tiltotta, csak a személyi tulajdont ismerte el. A központilag irányított gazdasági rendszer válságos helyzetet teremtett az országban.

[5] Eörsi, 1969, 23.

[6] Kemenes, 1960, 119-121.

[7] Sárközy, 2007, 28.

[8] Kun, 1988, 41.

1961-től a szövetkezeti jog fejlődött jelentős mértékben, 1967-től az állami vállalatok is dönthettek az egyesülés és társulás formájában a gazdasági átalakulásokról. A társulás jogát a gazdasági társulásokról szóló 1970. évi 19. törvényerejű rendelet, majd a gazdasági társulásokról szóló 1978. évi 4. törvényerejű rendelet szabályozta.

A Régi Polgári Törvénykönyv hatályba lépését követően, a jogi személy vezetőivel szemben, mivel a régi Ptk.-ban erre külön szabályozás nem volt, és a kereskedelmi törvény ugyan még hatályban volt, de az állami és szövetkezeti rendszerre figyelemmel annak hatálya alá kevés társaság tartozott, a régi Ptk. joggal való visszaélés jogintézményének az alkalmazására, a kártérítés általános szabályaira, és az 1967. évi Munka Törvénykönyve rendelkezéseinek figyelembe vételével lehetett felelősségre vonnia a vezető tisztségviselőket, akikkel szemben a büntetőeljárás megindítására is sor került számos esetben. A Munka Törvénykönyve szerint főszabályként a szándékos magatartással okozott kár miatt kellett helytállni, még a vezető tisztségviselőknek is.

A polgári törvénykönyv általános kártérítési szabályai alapján a kényszerítő jellegű törvényi szabályok, továbbá a törvény által elismert morális szabályok (például joggal való visszaélés tilalma) megszegése útján okozott vagyoni és nem vagyoni károkért a károkozónak helyt kellett állnia, a károk megtérítéséért vagy a sértett jogi norma által előírányzott szankció, vagy az általános károkozási tilalom által előírányzott teljes kárpótlás vagy kártérítés, azaz elégtételnújtás szankciója alapján. Felelősségi jogunkban valamennyi felelősségi alakzat esetén az általános és együttes előfeltételeknek kell fennállniuk ahhoz, hogy a polgári jogi felelősség bekövetkezzen.^[9]

A jogalkotó törvényi szinten rögzítette a társadalom által elvárt gondossági követelményt. Eszerint a károkozó akkor mentesül a kár megtérítése alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható (Ptk. 339. § (1) bekezdés 2. fordulat).

A gondossági mérce tekintetében a társadalmi értékítélet meghatározó kérdésfeltevése az elvárhatóság, illetve az előreláthatóság: elvárható volt-e a társadalomra veszélyesség tudata, előreláthatóak voltak-e a következmények, illetve azokkal mennyire lehetett számolni. A régi Ptk. által meghatározott gondossági mérce tartalma szerint tehát az általában elvárható magatartást az adott helyzet körülményeihez kellett viszonyítani.

A bírói gyakorlat a gondossági mérce megállapítását két lépcsőben tette meg, először az „adott helyzetet” határozta meg, majd erre vetítette rá a vizsgálat második fázisában az „általában elvárható magatartást”. Ezen utóbbi körben kerül kizárásra az individualizáció.^[10] A felróható magatartást a bíróság az eset összes körülményének mérlegelésével állapította meg, figyelembe véve a vonatkozó, magatartásra irányadó jogi normákat, szokásokat, társadalmi elvárásokat, és így megformálta az adott helyzetre irányadó mércét.

[9] Török, 2016, 24.

[10] Eörsi, 1961, 332-335.

A régi Ptk. a vezetői tisztségviselők károkozásáért sem a kötetmi, sem a kártérítési szabályok között nem helyezett el felelősségi szabályokat, és a gondosági mérce velük szemben is az általánosan elvárható magatartás mércéje volt. Ennek társadalmi és jogpolitikai alapját az képezte, hogy a szocialista jog kiemelt szerepet szentelt a károkozókra vonatkozó jogszabályok megalkotásában, a jogi személyek esetén a vállalat állt, mert ezt tekintette a védekezés leghatékonyabb szervének, másfelől a jövedelemelosztás is innen ágazott a tulajdonos állam és a dolgozó kollektíva irányába. A haszon jó része és a teljes veszteség is az államé volt, a kárkövetkezmények az egyetemes kollektívát terheltek. A kár egy részét a kollektíva károkozó tagja viselte, a kollektíva iránt fennálló munkajogi anyagi felelőssége következtében. A BH.1963.3.3490 számú ügyben a bíróság a kövezzel foglalkozó vállalat felelősségét állapította meg az alkalmazottja károkozó magatartásáért, még abban az esetben is, amikor munkáltatójának a megbízásából, azonban a munkakörével összefüggésben nem álló kárt okozott az alkalmazott.^[11]

A régi Ptk. 348. §-ának (2) bekezdése speciális szabályként a magánmunkavállaló, így a vezető tekintetében is másodlagos, mögöttes felelősséget szabályozott, arra az esetre, ha a kár a munkáltatótól nem volt behajtható. A felelősségi norma szerint a magánmunkavállaló másodlagosan felelt, akárcsak az egyszerű kezes. Magánalkalmazottak a magánszemélyek alkalmazottai voltak, még akkor is, ha ezen személyek egyben szocialista szervezetek, termelőszövetkezetek tagjai is voltak (Körmendi Járásbíróság Pk.61.054/1964. számú határozata).

II. A „SZOCIALISTA PIACGAZDASÁG” KIÉPÜLÉSE, A GAZDASÁGI REFORM

Az államszocialista rendszerek reformjára Albánia kivételével minden európai szocialista országban történtek kísérletek. A csehszlovák reformkísérlet elbukását követően a gazdasági reform ügye a Varsói szerződés országai közül egyedül Magyarországon aratott némi sikert, ehhez a zöld utat a szovjet vezetés részéről Kádár János „kétarcú” politikája adta meg. Kádár külpolitikájában elkötelezett szövetségese volt a Szovjetunióknak. Az 1956-os forradalom elbukását követően kemény kézzel sikerült stabilizálnia a megingott államszocialista rendszert. Ezek a szovjet pártvezetésben komoly „érdemeknek” számító cselekedetek bizonyos mértékű önálló mozgásteret biztosítottak számára a belpolitikában és ezen belül a gazdaságpolitikában. 1964-ben az MSZMP reformszárnyára támaszkodva születik kongresszusi határozat a gazdaságirányítási rendszer reformjáról. Kádár óvatosságára utal, hogy az új gazdaságirányítási rendszer bevezetésére csak 1968. január 1-én kerül sor.^[12]

[11] Eörsi, 1966, 320.

[12] Szépkuti, 1988, 80-84.

Magyarország fokozatosan rátér a szabályozott piacot alkalmazó tervgazdálkodás útjára. Az új koncepció elveti a központi tervlembontás és forráselosztás szükségességét. A vállalatok saját terveik alapján önállóan alakították üzletpolitikájukat, jelentős önállósággal rendelkeztek erőforrásaik felhasználását illetően. Megnövekedett a vállalati menedzsment szerepe, a szakmai hozzáértés fontos szemponttá vált a vezetői megbízásoknál. A nagy ipari komplexumok irányítása, vezetése egyre több magasan kvalifikált, jól megfizetett szakembert igényelt. Az új gazdaságirányítási rendszerben a menedzsment nem pusztán végrehajtója a felülről jövő direktíváknak, hanem a gazdasági folyamatok aktív alakítója is. A monopolisztikus viszonyok fennmaradása, az importverseny hiánya miatt azonban nem jöttek létre valódi piaci viszonyok.^[13]

A 70-es évek közepétől a politikai vezetés indokoltan látta a társulások átfogó és egységes alapelveken nyugvó újraszabályozását, melynek első lépése a Ptk. 1977. évi IV. tvr. módosítása volt. A Ptk. – szemben az 1978. évi IV. sz. tvr. megfogalmazásával – gazdasági társulás alatt az önálló jogi személyként működő szervezeteket értette. A jogi szabályozás értelmében a tagok gazdasági érdekeinek előmozdítása céljából közös gazdálkodás folytatására, illetve együttes tevékenységük összehangolására köthetnek társulási vagy társasági szerződést. A szerződések alanyai állami vállalatok, szövetkezetek és más gazdálkodó szervezetek lehetnek. Gazdálkodó szervezetnek nem minősülő jogi személyek feladataik ellátásához szükséges gazdasági tevékenységük körében vehettek részt társulásban. Jogi személyként működő társulásokként lettek megfogalmazva: a közös vállalat, a betéti társulás és az egyesülés. Nem nyert jogi személyiséget a gazdasági társaság, amelynek részletes szabályait a módosított Ptk. 568-572. §-ai tartalmazták. A gazdasági társaság speciális fajtájaként jelentkezett a külkereskedelmi társaság, valamint a kutatási-fejlesztési társaság. Az előbbi szabályait az 54/1978. (XII. 7.) MT sz. rendelet korszerűsítette.^[14] Állampolgárok egymás között, illetve jogi személyekkel csak polgári jogi társaság formájában társulhattak.

A gazdasági társulásokról szóló 1978. évi IV. sz. törvényerejű rendelet egyévesen a gazdasági társulásokról szólt, és ezeken belül megkülönböztetett jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társulásokat és jogi személyiség nélkülieket. A tvr. a társulásokat egységesen és komplexen szabályozta, a társulási formák megfelelő választékának a biztosítása mellett, a szabályozás a gazdálkodó szervezetek önállóságát és kockázatvállalási készségét kívánta erősíteni. A tvr. célja volt, hogy a tevékenységi elv érvényesüljön, a jövedelemszabályozás ne aszerint különböztessen, hogy társulásról vagy más gazdálkodó szervezetről van szó, hanem az azonos tevékenység legyen az azonos szabályozás alapja. A nem jogi személy társaságok alapvető formája a vállalatok közötti gazdasági társaság lett, amely vagyonegyesítő alapesete mellett kooperációs-kockázat-közösségi változatot is tartalmazott. Az egyesülés kooperatív-érdekközösségi jogi személy társulásként került szabályozásra, és a korábbi kényszeregyesülés,

[13] Bársony, 1987, 53.

[14] Kun, 1988, 46.

általánosabban a kényszertársulás intézménye a magyar jogból végérvényesen kikerült. A tvr. jelentősen megerősítette a közös vállalat intézményét, egyúttal teljesen kizorította a korábbi kereskedelmi társasági formákat. A közkereseti társasággá alakulás lehetősége a kisiparosok, kiskereskedők számára megszűnt, rt.-t és kft.-t ezután csak a Minisztertanács engedélyével lehetett tisztán belföldi vállalatok között létrehozni.

Az 1977–78-ban létrejött társulási szabályozás tehát az 1967-es rendelkezéshez képest az ellenkező végletbe esett: teljesen kizárta az értékpapíron, illetve a kockázatkorlátozáson alapuló társulási formákat, a tagok egyetemleges, közvetlen és korlátlan felelősségének túlhangsúlyozásával pedig a 70-es évek közepén uralkodó, centralizációs gazdaságpolitikai elgondolások jegyében erőteljesen a tőkeáramlás ellen hatott.

A gazdasági munkaközösségekről szóló 1981. évi 15. törvényerejű rendelet lehetővé tette a gazdasági munkaközösségek (gmk) alakítását. Ezzel elkezdődött a kisvállalkozási reform, amely 1979-1981 közötti időszakban ment végbe. A gmk-k szabályai leginkább a közkereseti társasági szabályozás elveinek felelnek meg. A gazdasági munkaközösségek 1994. január 1-jétől a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény 300. §-a (3) bekezdésének a rendelkezései értelmében társasági szerződésük módosításával közkereseti társasággá vagy más gazdasági társasággá módosították.

A másik társasági forma a közös vállalat volt, amelyet a törvény jogi személyiséggel ruházott fel. A társaság meghatározott vagyoni betétből álló tőkével alakult, és a tagok kötelezettsége csak a betét szolgáltatására, illetve egyéb vagyoni hozzájárulásra terjedt ki. Ez a forma hordozta magában leginkább a betéti társaság 1875. évi kereskedelmi törvény alapján megállapítható jegyeit. A közös vállalat alapítása viszont a korábbi szocialista tulajdonságokat mutatta. Továbbra is szükség volt miniszteri engedély beszerzésére, ami nélkül érvényesen nem jöhetett volna létre a társaság.^[15]

A régi Ptk. a gazdasági társaság vagyonegyesítő és koordinatív válfaját, valamint közös név nélküli és közös név alatti alakzatát különböztette meg. A társasági szerződésre írásbeli alakot rendelt, valamint a korábbi szabályozásokkal összhangban a tagok korlátlan, közvetlen és egyetemleges felelősségét is kimondta.

A közös név alatti forma bejegyzése a cégjegyzékbe kötelezővé vált, és a jogi személyek igényeire tekintettel a jogszabály lehetővé tette, hogy a tagok igazgatótanácsot hozhassanak létre. A társaság képvisellete vonatkozásában eltért a polgári jogi társaság azon előírásától, miszerint minden tag jogosult az ügyvitelre és a többi tag képviselésére. Erre kizárólag az válhatott jogosítottá, akit a felek a társasági szerződésben kijelöltek. A régi Ptk. 1977. évi szövegezése csak annyit mondott ki, hogy a közös név alatt működő társaság e név alatt jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat, de már ez a megfogalmazás is jelezte: egy quasi jogi személy van kialakulóban.^[16]

[15] Harsányi, 1995, 13.

[16] Kun, 1988, 31.

A bírói gyakorlat hamarosan kialakította a közös név alatti perindítás és perelhetőség lehetőségét. Az 1980-as évek elejének gazdaságpolitikai változásáig azonban semmiféle gyakorlati hátránnyal nem járt, hogy a polgári jogi társaság törvényi megszövegezésekor ennek specifikus szabályait részletesen nem dolgozták ki.

A vezető tisztségviselők kártérítési felelősségét megállapító, kiforrott bírósági gyakorlatról ebben az időszakban sem beszélhettünk, aminek oka egyrészt az, hogy viszonylag kevés felelősségáttörési kereset került a bíróságok elé (ebben az időszakban egyéb felelősséget alapító törvényi szabályozás hiányában a régi Ptk.-nak a joggal való visszaélés általános jogelve, illetve a régi Ptk. kártérítésre vonatkozó felelősségi szabályozása alapján lehetett volna a vezetők ellen kártérítési igényt érvényesíteni), azonban a monopolisztikus viszonyok, az állami vállalatok túlnyomó súlya miatt a vállalatok nem éltek a régi Ptk.-n alapuló kártérítési igénnyel a kárt okozó vezetőkkel szemben.

A polgári jogi kártérítés mellett a felelősségre vonás egyik speciális eszköze a gazdasági bírság jogintézménye volt, mint kollektív szankció. A gazdasági bírság a szocialista társadalom egyik jelensége, a gazdaságirányítás egyik eszköze volt, a szocialista erkölcsöt mélyen sértő társadalmi-gazdasági magatartások következménye. A gazdasági bírság kiszabása esetén a bírság kiszabásának alapját képező magatartást vagy büntető úton, vagy – bizonyos enyhítő körülményekre tekintettel – fegyelmi úton látta indokoltnak szankcionálni a társadalom. A gazdasági bírság kiszabása az egész vállalatot, a bírságolás alá vont jogi személy egészét, annak minden dolgozóját kollektíve sújtó anyagi részben erkölcsi hátrányt okozó, ezért büntetés jellegű intézkedés volt. Bár ez az anyagi hátrány a különböző szintű dolgozók és vezetők között bizonyos fokig differenciáltan jelentkezett, a gazdasági bírság végeredményben kollektív szankció volt. Ez tette indokolttá, hogy a személyi felelősség minden esetben megállapítást nyerjen, azaz köztudottá váljon a vállalatnál, hogy személy szerint ki is felelős azért a jogszabályt, hatósági rendelkezést vagy a szocialista gazdálkodás elveit sértő tevékenységért vagy mulasztásért, amelynek következtében a gazdasági bírság kirovására sor került. A felelős személlyel szemben, így a vállalat vezető tisztségviselőjével szemben a rendelet hatályba lépését követően a személy elleni szankció is érvényesülhetett.^[17] A bírság alapjául szolgáló magatartás szankcionálása történhetett fegyelmi, szabálysértési vagy büntetőbírói eljárás során kiszabott büntetés, vagy munkajogi kártérítésre való kötelezés formájában. Ez a kártérítés azonban nem volt azonos azzal, amelyet a vállalat a tisztességtelen haszonszerzéssel megkárosított üzleti partnereinek vagy a károsult fogyasztónak fizetett. A gazdasági bírság kiszabásának alapjául szolgáló magatartás szankcionálásának legsúlyosabb formája a büntető úton történő felelősségre vonás volt.

A gazdasági bírság jogintézményét az 1/1968. (I. 16.) Korm. sz. rendelet vezette be, és e rendelet 2. §-a értelmében gazdasági bírság kiszabására akkor volt

[17] Aczél, 1976, 45-50.

lehetőség, ha a vállalat a jogszabályba vagy hatósági rendelkezésbe ütköző, illetve a szocialista gazdálkodás elveivel ellentétes tevékenységével, a társadalmi érdeket megsértve, jelentős anyagi előnyre tett szert, illetőleg jelentős kárt okozott, vagy súlyosan veszélyeztette a lakosság érdekeit. A gazdasági bírság, mint szankció, kollektív büntetés egyébként az alapvető polgári jogi alapelvekkel ellentétes, és a gazdaság, üzleti élet törvényszerűségeit figyelembe nem vevő, speciális társadalmi és gazdasági berendezkedés torzszülöttje volt. A gazdaság-irányítás egy olyan eszköze, mely az erkölcsileg elítélt, a társadalmi berendezkedést sértő gazdasági tevékenységet szankcionálta. A gazdasági bírság jogintézménye a morális jóra törekvést kívánta elősegíteni, a moralitás és gazdaság kapcsolatának alapvető meg nem értéséből származott, mivel a gazdasági törvényszerűségek önmagukban nem morálisak vagy immorálisak.

A gazdasági bírság kiszabásával kapcsolatban lefolytatott büntető- vagy szabálysértési eljárások során olyan cselekményeket vagy mulasztásokat bírált el a büntetőbíróság vagy a szabálysértési hatóság, amelyek a munkaviszonnyal összefüggő, vétkes kötelességszegést is megvalósították és kárt is okoztak. A gazdasági bírság alapját képező magatartások büntetőjogilag értékelve többségükben az üzérkedés, árdrágítás, illetve a lakosság érdekeinek veszélyeztetése bűncselekményének megállapítására voltak alkalmasak, ahogy az alábbi jogesetben is.

A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság indítványára a Kaposvári Megyei Bíróság egy Szövetkezeti Közös Vállalkozást 300 000 Ft gazdasági bírság megfizetésére kötelezett. A Megyei Bíróság ítéletét az alábbi tényállásra alapította: a Szövetkezeti Közös Vállalkozás a termelőszövetkezetein kívül álló szocialista szervezetek között is jelentős mértékű közvetítő forgalmat bonyolított le jutalék felszámolása mellett, oly módon, hogy a felvásárolt mezőgazdasági termékeket egyrészt viszonteladóknak, másrészt feldolgozó vállalatoknak értékesítette, illetve termelőeszközöket is vásárolt.^[18]

A gazdasági bírság büntetéssel, személyi felelősségre vonással, egyben az elvárt magatartás kényszerítésével járt, élesen szemben áll azon modern gazdasági felfogással, melynek központi eleme a verseny fenntartása, a modern piacgazdaság kulcskérdései a hatékonyság és méltányosság, stabilizáció, rövidtávon a konjunktúra-szabályzás, hosszútávon pedig a gazdasági növekedés elérése. A gazdasági bírság jogintézményét különösen visszássá tette az érintett személyek – vezetők – büntetőjogi felelősségre vonása.

III. A SPONTÁN ÉS AKTÍV PRIVATIZÁCIÓ IDŐSZAKA

A spontán privatizáció megindulását jogilag a kisvállalkozások szabályozása, az önkormányzó vállalatok létrehozása, az 1875. évi XXXVII. tv. (kereskedelmi

[18] Aczél, 1976, 45.

törvény) és az 1930. évi V. tv. (Kft.) tette lehetővé. Az 1987. évi 28. tvr. szerint egy jogi személy részvétele esetén már magánszemélyek és magántársaságok is részt vehettek rt.-k, kft.-k alapításában, állami jelenlét mellett.^[19] A spontán privatizációnak ezt a szakaszát az apportprivatizáció jellemzi. Az apportprivatizációban részt vevő állami vállalatok nem alakultak át társasággá, hanem vagyonuk egy részét, üzeimeiket, vagyontárgyaikat, pénzügyi forrásait gazdasági társaságokba – részvénytársaságokba, korlátolt felelősségű társaságokba (hazai vagy vegyes vállalatokba) – helyezték át, s ezek a vagyonok a társaságok tulajdonába mentek át.^[20]

A spontán privatizáció tudatos vállalati döntésen alapult, ahol a vállalat vezetői saját és olykor a vállalat érdekei alapján maguk választották meg privatizációs partnereiket, a privatizáció módját és feltételeit. Az állami vállalatokról szóló 1977. évi VI. tv. a Ptk.-val összhangban mind gazdasági társulásban, mind gazdasági társaságban való részvételét megengedte az állami vállalatoknak. Az állami vállalat vezetőinek polgári jogi felelősségre vonása eszköze kizárólag a joggal való visszaélés jogintézménye volt, mivel az 1977. évi VI. törvény a vállalati vezetők felelőssége tekintetében rendelkezéseket nem tartalmazott, és az első társasági jogi törvény még tíz évig várat magára.

A spontán privatizációt követően az államilag kezdeményezett, úgynevezett aktív privatizáció időszak következett. Az ÁVÜ állami vállalatok egy csoportját felkínálja tőzsdei, felszámolás utáni, szervezeti dekoncentráció utáni értékesítésre, reorganizációra, illetve vállalkozásba (vagyonkezelésre) adhatja őket. A második lehetőség az állami vállalatok, szövetkezetek által kezdeményezett privatizáció volt, amikor a vállalatok maguk dolgozzák ki privatizációs programjukat, amit az ÁVÜ felülbírálnak, módosíthat, a program végrehajtását vagy a vállalatra bízhat, vagy külső szervezetet – tanácsadót – bízhat meg. A harmadik lehetőség a külső kezdeményezésű privatizáció: belföldi vagy külföldi magánvállalkozó, vállalkozócsoporthoz, befektető, befektetőcsoporthoz jelenti be igényét az állami vállalatra. A privatizációs technikák között a vagyonkezelésbe adás mellett a nyílt és a zártkörű (meghívásos) pályáztatás, a tőkeemeléses privatizáció és a részvények nyilvános értékesítése szerepelt.

Alaptendenciaként megállapítható ebben az időszakban a jogi felelősség mechanizmusának a szűkülése, mely tendenciával a tételesjogi, de emellett a jogalkalmazói gyakorlat is igazol, és ezzel együtt megszűnt a gazdasági bírság intézménye is. Ezzel szemben azzal szembesülhettünk, hogy a nagy horderejű gazdasági bűnügyek esetén a jogi felelősségre vonás is rendre elmaradt.^[21]

Ha történt is büntetőjogi felelősségre vonás, a polgári jogi felelősség megállapítása általában elmaradt. Nem indult kártérítési per példának okáért az Agrobank és a Postabank ügyében a vádlottként felelősségre vont banki vezetőkkel szemben. Általában a vádlottak egy részét felmentették, másokkal szemben

[19] Báger – Kovács, 2004, 85.

[20] Báger – Kovács, 2004, 86-89.

[21] Sárközy, 2008, 7.

pénzbüntetést, végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztést szabtak ki.^[22] Ugyanakkor a közvélemény elutasította ezt az állapotot, ami tükröződött a tömegkommunikációban is. A piacgazdaság megteremtéséhez vezető privatizáció is negatív értékítélet alá esett, tulajdonképpen azon elmélettel azonosulva, hogy a tulajdon „lopás”. Az úgynevezett politikai szemléletű gazdasági ügyekben is rendkívül kevés a marasztaló ítélet, a megalapozott felelősségre vonás elmarad.

Az állami vagyon jelentős része úgy került át a vállalati vezetőkhez, hogy azért az akkori piaci viszonyoknak megfelelő vételárat nem fizették meg.

Összességében megállapítható, hogy a privatizáció magyarországi folyamatát a hazai közvélemény túlnyomó része negatívan ítélte meg. A privatizációt számos vélt és tényleges botrány kísérte, de így történt ez a világ többi, mintegy 50 országában is, ahol az elmúlt évtizedekben jelentős privatizáció folyt. A szocializmusból a piacgazdaságba való átmenet kérdéseivel az 1980-as évek végéig sehol sem foglalkoztak, hiányoztak a probléma megoldásának elméleti alapjai, s ezek az országok – köztük Magyarország – mentálisan sem voltak felkészülve a gyors változásra.^[23]

A vezető tisztségviselők felelősségre vonására azonban csak olyan esetekben került sor, amikor a vezető tisztségviselő kirívóan észszerűtlen kockázatot vállalt, és a társaság érdekeivel ellentétes döntéseivel okozta a kárt a társaságnak.

A vezető tisztségviselők ezen magatartása egyben a büntető törvénykönyvbe ütköző hűtlen kezelés bűncselekményét is megvalósította, azonban nem volt tipikus, hogy a büntetőeljárásokkal párhuzamosan a kártérítési perek lefolytatásra kerültek volna, illetve a büntetőeljárásban szintén nehézkes volt a bűncselekmény felderítése.

IV. A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOKRÓL SZÓLÓ 1988. ÉVI VI. TÖRVÉNY FELELŐSSÉGI SZABÁLYAI ÉS AZ ANNAK HATÁLYOSULÁSÁVAL KIALAKULT BÍRÓI GYAKORLAT

1987 nyarán megkezdődött a gazdasági társaságokról szóló törvény – első Gt. – kodifikálása. Ekkora már nyilvánvalóvá vált, hogy az ország adósságállománya kritikus szintet ért el, és a nyugati tőke megmozdulása nélkül államcsőd fenyeget.^[24]

A társasági jog újraszabályozását és a gazdasági társaságok alapításának a jogát az első Gt. és a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvény, illetve az 1989. évi a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvények szabályozták. Az első Gt.-t az

[22] Sárközy, 2008, 9.

[23] Sárközy, 2008, 170-175.

[24] Papp, 2000, 420-424.

autonóm gazdasági szféra olyan szabályozásának tekintette, amely „hozzásegíthet az autonóm embertípusnak nem csupán kialakításához, de kritikus tömegé alakulásához is, olyan gazdasági viszonyok uralkodóvá válásához, amelyek végül is biztosítják a természeti bázist az emberi és állampolgári jogok objektív létének és társadalmi funkcióinak kiterjedéséhez”.^[25]

A nagy állami vállalatok gyáraikat társasági formába szervezték át, a központot 20-40 fős vagyongazdálkodó holdinggá, majd részvénytársasággá alakítva.

A magyar vállalati szféra uralkodó intézménye a gazdasági társaság lett. Az első Gt. húzó törvényként szolgált, elősegítette a spontán privatizáció és az azt követő privatizáció lefolytatását, a csőd szélén álló gazdaság számára megalapozta a külföldi működő tőke beáramlását.

Az állami vállalati rendszert fokozatosan megszüntetve, a (kereskedelmi) társasági jog 1989-től szabályozza a társasvállalatokat. Nemcsak gazdasági értelemben volt forradalmi jelentőségű, hanem az emberi szabadságjogok folyamatos és részleges visszaállítását is jelentette, hiszen az egyesülés, mint általános emberi szabadságjog elvileg magába foglalja a gazdasági célú társulás jogát is.

Az első Gt. a szocialista állami vállalatok átalakításával – megelőzve a 1989. év I. felében meginduló alkotmányozói folyamatokat – megkezdte a „szocialista kollektíva elmélet” formájában meghirdetett „egyénnélküli közösség” uralmának megszüntetését, utat nyitva annak az individualizációnak, amely a piacgazdaság által meghatározott európai kultúra egyik leglényegesebb sajátossága.^[26]

A kodifikációs igény gazdaságpolitikai céljai egyértelműek voltak: a piacépítés társas vállalkozási formák kialakítása; e formációk gazdasági szerepének erőteljessé tétele; a pénzben, értékpapírban való befektetés és kockázatvállalás erősítése; ennek kapcsán legális keretek nyújtása az egyéni megtakarítások számára, a gazdálkodó szervezetek rugalmas alakítása a piaci viszonyokhoz; az állami vagyongazdálkodás szervezeti átalakítása; valamint a külföldi tőke hazai társulásokba való bevonása.^[27]

E célkitűzésekhez jogpolitikai megfontolások is társíthatók voltak, köztük az egységes, világos, tartós társulási szabályozás megteremtése; a meglévő, társulásokra vonatkozó jogszabályok korszerűsítése; a nemzetközi összehasonlító jogtudomány eredményeinek felhasználása.^[28]

Jogpolitikai célkitűzés volt továbbá a gazdasági jogrendszerünk modernizálásának az elősegítése, az új jogi norma szerves beilleszthetősége a polgári jogba; a társulási szabadság, versenyvédelem, hitelezővédelem és kisebbségvédelem szempontjainak beépítése a törvénybe, mely kívánalmaknak próbált megfelelni az első Gt.

[25] Kulcsár, 1988, 914.

[26] Süveges, 2001, 213.

[27] Wellmann – Várgedő, 1988, 3-4.

[28] Kulcsár, 1988, 915-916.

Az első Gt. nagy nemzetközi hatású volt, számos szocialista ország vette jogalkotási mintául.^[29] A törvény a szocialista jogalkotási gyakorlatból kiemelkedő jelentőségű, jogpolitikai, ideológiai, társadalompolitikai és gazdaságpolitikai szempontból nézve is jelentős jogszabály, még akkor is, ha hatályba lépését követően szinte azonnal megkezdődtek annak folyamatos jogszabályi korrekciói és bírálatok tárgya lett, azonban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben – továbbiakban: új Ptk. – inkorporált társasági jogunk alapvető intézményeit, a társasági jog kereteit vitathatatlanul ezen jogszabály alapozta meg.

Az első Gt. preambulumban meghatározottak szerint a jogalkotói cél a törvénnyel elsősorban az volt, hogy mozdítsa elő a társadalmi tulajdon, különösen pedig az állami tulajdon hatékonyabb hasznosítását, és a gazdálkodó szervezetek és az állampolgárok közötti együttműködés akadályainak megszüntetésével váljon lehetővé az egyéni megtakarítások közösségi hasznosítása, nyíljanak nagyobb és biztonságosabb lehetőségek az állampolgárok társadalmi érdekekkel összhangban álló vállalkozásai számára. A gazdasági társaságok működése ne korlátozza a versenyt, ne teremtsen monopóliumokat, ne sértse a hitelezők érdekeit és a közérdeket.^[30]

A vezető tisztségviselők felelősségét szabályozó normák alapját újra társasági jogunk adta. A társasági jogi szabályozás rendszerváltás előtti szabályait az első Gt. alapozta meg, mely a háború előtti szabályozást figyelembe véve főszabályként azt határozta meg, hogy a gazdasági társaság a társasági kötelezettségeiért kifelé harmadik személyekkel szemben – ideértve a társaság hitelezőit is – a saját vagyonával köteles helytállni. A társaság elkülönült jogalanyisága és helytállási kötelezettsége, mint alapvető koncepcionális hozzáállás következménye viszont azt eredményezte, hogy a vezető tisztségviselők felelősségre vonására a társasági tartozásokért nem volt jogi lehetőség, ezáltal mind a hitelezőkkel, mind a harmadik személyekkel szemben vezető tisztségviselői hátrányos üzletpolitikát vagy csalárd magatartást tanúsító ügyvezetői tevékenység személyi felelősségre vonás nélkül maradt.

Az első Gt. megteremtette a spontán privatizáció lehetőségét azzal, hogy a felelősségi szabályok ugyan a társasággal szembeni helytállási kötelezettséget rendezték, azonban az állami vagyon védelmére nem születtek jogszabályok, az első Gt. adta lehetőségekkel az állami vállalatok átalakulással megszűnésére, az állami vállalati vagyon értéken aluli apportálására úgy kerülhetett sor, hogy a vezető tisztségviselőket semmilyen jogi felelősség nem terhelte, sem az első Gt., sem a régi Ptk. alapján.

Az első Gt. 32. § (1) bekezdése szerint a vezető tisztségviselők, a felügyelőbizottság tagjai és a könyvvizsgálók az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal kötelesek eljárni. Kötelezettségeik megszegésével a gazdasági társaságnak okozott kárért a polgári jog általános szabályai szerint felelősek akkor is, ha a gazdasági társasággal munkaviszonyban állnak.

[29] Papp, 2000, 420-424.

[30] A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény preambuluma.

Az általában elvárható magatartás fogalmát ezért a régi Ptk. általános rendelkezései szerint kellett megítélni, ami a felróhatóságon alapuló felelősségi rendszert jelentette. Vétkesnek a régi Ptk. hivatkozott szabályai alapján az tekinthető, aki nem az adott helyzetben általában elvárható módon jár el.

Az elvárhatóság szintjét az első Gt. az adott tisztséget betöltőtől, nem pedig az adott személytől való elvárhatósághoz kötötte, mely a tisztséggel járó több jogosítványhoz és nagyobb felelősséghez mért, szigorúbb elvárhatósági szintet jelent, mintha csak az adott személy egyéni képességei, felkészültsége, iskolai végzettsége, egyéb személyes kvalitásai alapján kellene az elvárhatóságot megítélni. Az első Gt. a régi Ptk.-hoz képest konkrétan és objektív módon próbálta meghatározni az elvárhatóságnál, illetve a vétkességnél figyelembe veendő szempontokat.

Azzal, hogy az elvárható gondosság szintjét az első Gt. az adott tisztséget betöltő személyhez kötötte, a vezető tisztségviselőnek a tisztsége elvállalásakor mérlegelnie kellett, hogy rendelkezik-e azokkal a képességekkel és ismeretekkel, amelyek egy társaság vezetéséhez szükségesek. Az ügyvezetőtől elvárható magatartások és ismertek körébe tartozik, hogy az üzleti partnereit gondosan válassza meg, a szokásos üzleti kockázatot meghaladó mértékű kockázatot ne vállaljon, a bizonylati fegyelem betartásával folyamatosan biztosítsa a cég vagyoni helyzetének áttekintését (Legfelsőbb Bíróság, Pfv.X.21.462/2011/10).

A bírói gyakorlat által kidolgozott jogelvek szerint az adott tisztséget betöltő személyhez köthető elvárható gondosság szintjét nyilvánvalóan megsérti a vezető tisztségviselő, ha magatartása a harmadik személyek kifejezett megkárosítását célzó cselekményt testesített meg, ha a tevékenység körében kifejtett magatartás bűncselekmény törvényi tényállását is megvalósította (Legfelsőbb Bíróság, Pf.VI.20.100/1995/3.).

A felelősségre vonás tekintetében az első Gt. további korlátozásokat is támasztott, az ügyvezetővel szembeni kártérítési igényt a társaság támaszthatott, a tagnak nem volt jogosultsága saját nevében igényt érvényesíteni. Az első Gt. alapján arra nem volt jogi lehetőség, hogy a társaság egyik tagja a társaságnak – és ezáltal közvetve neki, mint résztulajdonosnak – okozott kár saját részére történő megtérítése iránt közvetlenül perelje az ügyvezetőt, illetve másik tagját. Az ügyvezető a kötelezettsége megszegésével közvetlenül a társaságnak okoz kárt, még akkor is, ha ezáltal közvetve a társaság minden tagja károsodik (BH.1997.329 számú határozat).

A társasági lepel átszúrásával a vezető tisztségviselő személyes felelősségre vonásakor vétkes magatartásként értékelte azt a bíróság, hogy a vezető a társaság gazdasági helyzetét, valamint a piaci környezetet teljes egészében tévesen felmérve, előre láthatóan és kirívóan észszerűtlen kockázatot vállalt. A jogesetben a vezető tisztségviselő azáltal vállalt kirívóan észszerűtlen kockázatot, hogy a külföldi jog alá tartozó szerződést megkötötte, anélkül, hogy a szerződésben alkalmazott külföldi jogintézményt ismerte volna. Ilyen tartalmú szerződést csak akkor köthetett volna az ügyvezető, ha annak tartalmával és lehetséges következményeivel tisztában van (Legfelsőbb Bíróság, Pfv.X.21.462/2011/10.).

A régi Ptk. szabályait alkalmazva a vezető tisztségviselők felelősségre vonására olyan esetekben is módot látott a bírósági gyakorlat, amikor a vezető tisztségviselő bűncselekménye – példának okáért a társaság az általa elkövetett sikasztás következtében nem tudta szerződéses kötelezettségét teljesíteni – vagy joggal való visszaélést megtestesítő magatartása folytán a károsult igényének kielégítésére a társaság megszűnése miatt, vagy a társasági vagyon csökkenése miatt nem volt mód, és a károsultak a vezető tisztségviselő személyes felelősségének, egyben személyes vagyonának terhére kívántak jogszérműkre kielégítést keresni. Az ügyvezetés körébe tartozó cselekmények határait kijelölve, a bírói gyakorlat egységesen akként foglalt állást, hogy bűncselekmény elkövetése nyilvánvalóan nem tartozik az ügyvezető ügykörébe, még akkor sem, ha a bűncselekmény megvalósítását az ügyvezetői tisztség tette lehetővé.

Olyan alperesi jogellenes magatartást, mely ugyan nem valószínű meg bűncselekményt, azonban kárt okozó magatartásként a társaság vagyonvesztését okozta, a károkozók személyes felelősségének megállapítására alkalmas magatartásként értékelte a bíróság. Az alperesi vezető tisztségviselők azon vétkes magatartásukkal, hogy a társaság pénzeszközeit törzsbetét-fizetési kötelezettség teljesítésére használták fel, és ezáltal fiktív tőke keletkezett, továbbá saját célú beszerzéseiket és működési költségeiket a társaság költségéeként számolták el, a társaságnak kárt okoztak (Legfelsőbb Bíróság, Pf.VI.20.100/1995/3.).

A jogalkotó által előírt, fokozott polgári jogi felelősségi mérce alapján vizsgálta a bíróság, hogy az alperesi vezető tisztségviselők magatartása hogyan viszonyult a társaságnak a szerződéskötések időszakában fennállott gazdasági helyzetéhez, megtettek-e mindent annak érdekében, hogy a felszámolás előtt álló társaságot ne érje kár, és a rendes gazdálkodás szabályai szerint jártak-e el. A jogesetben a bíróság értékelte, hogy önmagában egy helytelen gazdasági döntés, ami utóbb tévesnek bizonyul, nem alapozza meg a vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét (Legfelsőbb Bíróság, Gf. II. 30.378/2000/3).

Az első Gt. 32. §-a alapján telepített fokozott gondosság mércéjének értékelésével az alábbi jogesetben a bíróság annak a körülménynek tulajdonított jelentőséget, hogy a vezető tisztségviselők a gazdasági társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni, figyelembe véve a jogszabályok, a társasági szerződés, illetve a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatokat, illetve ügyvezetési kötelezettségük határait. A bíróság a jogesetben – összevetve a számviteli törvény rendelkezéseivel a felelősséget alapító jogi normát – azt a következtetést vonta le, hogy az alperesi vezető tisztségviselők felelőssége a felperesi társasággal szemben fennállt, ugyanis mint a felszámolás alá került felperesi társaság vezető tisztségviselői, a számviteli törvény előírásainak megszegésével kárt okoztak a felperesi társaságnak azzal, hogy a mérlegben kimutatott pénzüsszeg nem állt a társaság rendelkezésére, a pénztárhány az alperesek magatartásának, illetve mulasztásának a következménye volt (Legfelsőbb Bíróság, Gf. VIII. 31.200/2000/5).

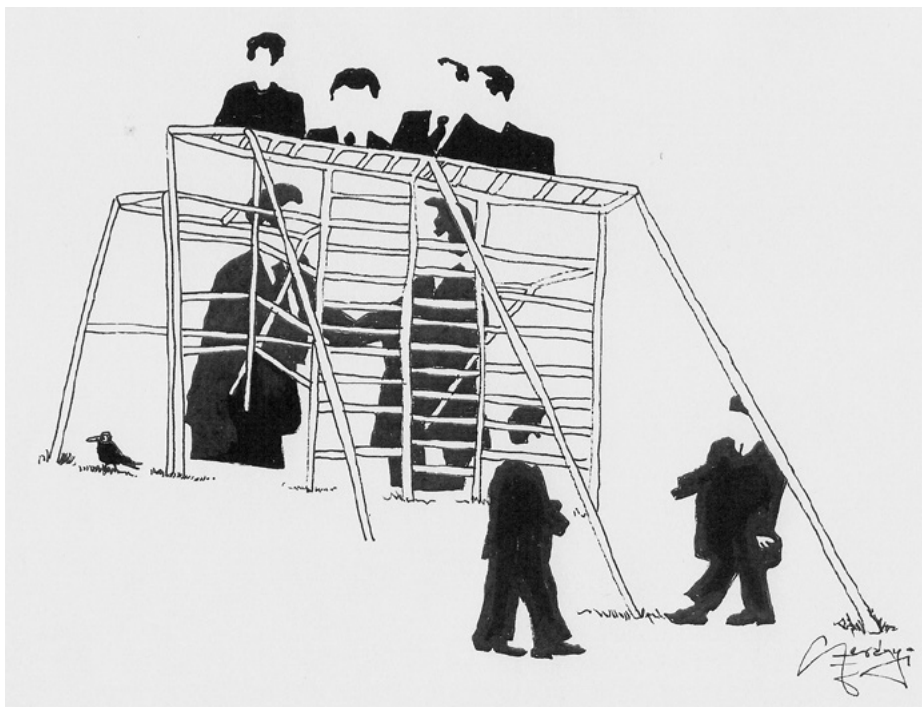
Az első Gt. a vezető tisztséget betöltő személyekre a polgári jogi felelősség általános szabályait (1959. évi IV. törvény 4. § (4) bek., 339. § (1) bek.) rendelte alkalmazni, ami szigorúbb helyállási kötelezettséget jelentett, mintha munkaviszony esetén a munkajogi felelősség szabályai lennének irányadók. A rendelkezés oka és egyben célja is az volt, hogy a vezető tisztségviselők gyakran munkavégzésre irányuló külön megállapodás alapján látják el a feladataikat, ami ebből a szempontból a munkajogi rendelkezések hatálya alá eső jogviszony. Mivel a munkaviszony keretében történő károkozás szabályai mind a felelősség megítélése, mind a helyállási kötelezettség terjedelme szempontjából enyhébbek voltak, mint a polgári jogi felelősség szabályai, ezért az egységes megítélés érdekében kellett kizárni a különbséget a munkaviszony alapján és a más jogviszony alapján történő minősítés között.

A munka törvénykönyvének felelősségi szabályait együtt alkalmazva az első Gt. szabályaival, a vezető tisztségviselő jogellenes magatartását abban a körben látta bizonyítottnak a bíróság, hogy vétkes mulasztása miatt nem volt megállapítható, hogy a számítógépek hiánya miatt ki az a személy, aki a vétkességre tekintet nélkül is felelősségre vonható. Az alperesi vezető tisztségviselő azt állította, hogy a számítógépek soha nem kerültek a felperes cég birtokába. A vezetőt az adott jogesetben mulasztás, mely a felelőssége megállapításához vezetett, abban a körben terhelte, hogy a visszerthes szerződés alapján nem gondoskodott arról, hogy a számítógépek tulajdonjogát – annak birtokbavételével – a társaság megszerezze, hanem eltúrte és leplezte az a valótlán állapotot, hogy a szállító a számítógépeket nem adta át a társaság részére (Legfelsőbb Bíróság, Mfv. II. 10.661/1999. sz.). A régi Ptk. felelősségi szabályainak teljeskörű alkalmazhatósága miatt a régi Ptk. kárenyhítési és kármegosztási szabályai ugyanúgy alkalmazhatóak voltak ezen típusú kártérítési ügyekben is, mint az általános kötelmi ügyekben. A felek jogviszonyában a régi Ptk.-ban írt valamennyi kártérítési szabály érvényesült, ezért a jogesetekben az is a vizsgálat tárgyát képezte, hogy a vezető tisztségviselők eleget tettek-e kárelhárítási, kárenyhítési kötelezettségüknek.

IRODALOM

- Aczél György – Petravich Ferenc – Zsingor László (szerk.) (1976): *A tisztességtelen haszon és a gazdasági bírság*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Báger Guszta – Kovács Árpád (szerk.) (2004): *Privatizáció Magyarországon*. I. kötet. Budapest.
- Bársony Jenő (1987): *A gazdaságirányítás továbbfejlesztése a szocialista országokban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Eörsi Gyula (1960): *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Fazekas Judit – Nótári Tamás (2014): *A magánjog fejlődése és kodifikálása Magyarországon*. In: Osztovics András (szerk.): *Ptk. Nagykomentár*. I. kötet. Opten Kiadó, Budapest.

- Harsányi Gyöngyi (1995): A társaságok magyar szabályozásának rövid történeti áttekintése. In: Fazekas Judit – Harsányi Gyöngyi – Miskolczi Bodnár Péter – Ujváriné Antal Edit: *Gazdasági társaságok joga*. Novotni Alapítvány a magánjog fejlesztéséért, Miskolc.
- Kemenes Béla (1960): A Ptk. hatálybalépéséről. In: *Magyar jog*. 1960/4. sz.
- Kulcsár Kálmán (1988): A társasági törvény. In: *Magyar Jog*. 1988/11.sz.
- Kun Tibor (1988): *A társasági törvény*. Láng Kiadó, Budapest.
- Papp Tekla (2000): A magyar társasági jog fejlődése. In: *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*.
- Sárközy Tamás (2007): *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945–2005*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Sárközy Tamás (2008): Jogi felelősség a gazdaságban. In: *Gj*. 2008/7-8. sz.
- Süveges Márta (2001): Az „új szövetkezetekről” szóló „új” szövetkezeti törvényről. In: *Gj*. 2001/7-8. sz.
- Szépkuti István (1989): Két jelentős reformkísérlet kudarcra és tanulságai. In: *Társadalmi Szemle*. 1989/6. sz.
- Világhy Miklós – Eörsi Gyula (1962): *Magyar polgári jog*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Wellman György – Várgedő Lajos (1988): *Mit kell tudni a társasági törvényről?* Magyar Jogász Szövetség, Szövetkezeti Jogtanácsosi Továbbképző Tanfolyam, Budapest.

Szerényi Gábor grafikája